

ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДСВІДОМОСТІ У НАВЧАЛЬНІЙ РОБОТІ ЗІ СТУДЕНТАМИ-ПСИХОЛОГАМИ

Вінтюк Ю.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

У статті розглянуто особливості та хід застосування дослідницького підходу до вивчення підсвідомості (на прикладі аналізу сновидінь) у навчальній роботі зі студентами-психологами. Здійснений огляд наукових публікацій за обраною темою; з'ясовано тематику і підходи до дослідження сновидінь. Висвітлені особливості дослідження сновидінь з позицій різних підходів. Розглянута специфіка залучення студентів до дослідження сновидінь. Зроблені висновки з проведеної роботи і намічені перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Ключові слова: дослідження сновидінь, навчальна робота зі студентами, види сновидінь, дослідницький підхід у навчальному процесі, формування фахової компетентності майбутніх психологів.

Постановка проблеми. Підготовка фахівців у ВНЗ в сучасних умовах вимагає орієнтації як на світовий рівень вищої освіти, так і запити повсякденної практики. Відповідно, в ході навчання майбутні професіонали повинні опанувати не тільки наявні теоретичні знання, у відповідній науковій сфері, але й практичні способи їхнього застосування, виходячи з вимог професійної діяльності, на сучасному рівні. Сказане повною мірою стосується і підготовки майбутніх фахових психологів, оскільки лише володіння наявними теоретичними знаннями разом з найновішими практичними методиками при орієнтації на повсякденні запити клієнтів можуть забезпечити їм належну конкурентоспроможність на ринку праці. Звідси постає необхідність забезпечити їм підготовку до діяльності у наявних ринкових умовах, при наявності компетентності у широкому спектрі професійних вимог. До таких потреб сьогодення належить і вміння працювати з підсвідомими проявами психічної активності, одним із методів дослідження яких є аналіз сновидінь. Вказана обставина зумовлює актуальність і доцільність даного дослідження.

Проблема, що перебуває в центрі розгляду, може бути окреслена наступним чином: підготовка практичних психологів у вітчизняних ВНЗ до сьогодні здійснюється переважно з орієнтацією на застарілі канони радянської науки, з використанням ідеологічно-орієнтованих теоретичних доктрин, які досі переважають у сучасних підручниках для їхньої підготовки, що не відповідає наявним вимогам освітнього процесу і практичним запитам. Відповідно до пануючих у радянській науці ідеологічних постулатів, людина є свідомою істотою, а тому підсвідомість практично не впливає на її поведінку, що не визнається зарубіжною наукою. Виникає протиріччя, яке полягає в тому, що майбутні фахові психологи повинні орієнтуватися на здобутки світової науки і запити повсякденної практики, проте не можуть здобути їх за наявних реалій; зокрема, це стосується врахування у проявах поведінки людини підсвідомих чинників. До способів вивчення вмісту підсвідомості належить і дослідження сновидінь, а тому студентам необхідно опанувати роботу з ними у процесі навчання.

Мета роботи: висвітлити особливості та хід застосування дослідницького підходу до вивчен-

ня сновидінь у навчальній роботі зі студентами-психологами.

Завдання дослідження:

- здійснити огляд наукових публікацій за обраною темою; з'ясувати тематику і підходи до дослідження сновидінь;
- розглянути особливості дослідження сновидінь з позицій різних підходів;
- висвітлити специфіку залучення студентів до дослідження сновидінь;
- зробити висновки з проведеної роботи і намітити перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Дана робота виконана в контексті попередніх досліджень, з формування професійної компетентності майбутніх фахових психологів, і є їхнім подальшим продовженням (див., напр.: [1-5] та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В наш час науковці достатньо часто звертаються до вивчення проблеми підсвідомих проявів психічної активності людини, зокрема, дослідження сновидінь. У першу чергу необхідно назвати праці класиків, які започаткували наукове дослідження сновидінь, проте до сьогодні не втратили свого значення, оскільки в них було закладено основи розгляду даного психологічного феномену. Це публікації З. Фрейда [25; 26], К. Г. Юнга [28-30], а також основоположника дослідження сновидінь у вітчизняній науці С. Балея [7].

Варто відзначити і подальші дослідження, як зарубіжних, так і вітчизняних науковців: Р. Блаво [8], Р. Гонглофа [11], Д. Гордона [12], О. Діксона [14; 15], С. Кніпера [16], А. П. Ксендзюка [17; 18], В. Путника [22] і М. Радуги [23] та ін.

З найновіших досліджень необхідно назвати праці наступних вчених: А. Гостева [6], А. Борбелі [9], Р. Боснака [10], Д. Дауніга [13], Н. Малкольма [19, с. 11-112], В. П. Руднева [19, с. 113-212], В. В. Легуновського [20], Д. Рейнуотера [24] і Л. Шепперд [27].

В їхніх працях розглянуто широке коло питань, пов'язаних як зі з'ясуванням природи сновидінь, їхнього відношення до підсвідомої сфери психічної активності, методами дослідження, аналізу та пояснення, а також з можливостями практичного застосування цих знань. Здійснений огляд літературних джерел за темою дослідження не наводиться, оскільки цього не дозволяє зробити обмежений обсяг даної публікації; проте

окремі необхідні положення наведені в ході викладу матеріалу власного дослідження.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що основні положення щодо сутності, походження, особливостей дослідження сновидінь у наявній науковій літературі з даної тематики висвітлені достатньо повно, інформації про те, як саме доцільно, на раціональних засадах, ознайомлювати з цими знаннями студентів-психологів, ані викладу досвіду подібної роботи, не виявлено. Оскільки окремі розрізнені дані не дають цілісної картини явища, що вивчається, дана обставина вимагає застосування відповідного підходу, який би дозволив освоїти не лише наявні теоретичні знання, але й практичні навички дослідження сновидінь, а також вказав можливості застосування цих знань. Дана обставина змушує до висвітлення цього аспекту проблеми у самостійному дослідженні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведене дослідження полягало у здійсненні спроби виробити та реалізувати певний оптимальний підхід до ознайомлення студентів із дослідженням сновидінь, який би дозволив поєднати наявні розрізнені знання про предмет розгляду на певній раціональній основі, подати їх доступно й у строгій логічній послідовності, виходячи з їхніх потреб у таких знаннях, наявного рівня знань і вимог професійної підготовки. В роботі максимально використано наявний досвід викладання, проте формування запропонованого підходу не можна вважати завершеним. При його реалізації ставилося завдання наблизити наукові теорії до повсякденного життя кожної людини, щоб зробити їх зрозумілими для студентів. У дослідженні передбачено як аналітичну, так і практичну складову; воно організовується та проводиться викладачем, проте з максимально можливим залученням студентів; здійснюється як в аудиторній, так і позааудиторній навчальній діяльності. Вироблена доцільна послідовність проведення дослідження, як викладу матеріалу, так і його практична компонента, в скороченому вигляді, наведена далі.

Для початку потрібно відзначити, що вивчення сновидінь можна розпочинати зі студентами, які навчаються за спеціальністю «Психологія», вже з першого року навчання. Передусім це зумовлено необхідністю розгляду особливостей функціонування психіки, різних її підструктур, що передбачено навчальною програмою курсу «Загальна психологія», тому інформація про сновидіння з'являється в сучасних підручниках із даного навчального курсу [див., напр.: 21]. Передбачено також вивчення сновидінь у темі «Уява», зокрема, автор одного з таких підручників П. А. М'ясоїд відзначає з цього приводу наступне: «Сновидіння відносять до уяви тому, що вони підпадають під визначення вторинних образів (які виникають за відсутності безпосередньо діючого стимулу, на базі досвіду, нерідко випереджають дійсність). Для психології це предмет надзвичайної ваги» [21, с. 240]; зокрема, А. Гостев констатує: «Сновидіння є невід'ємною частиною психічного життя людей, найяскравішим феноменом їхнього внутрішнього образного досвіду... Це начебто друге життя людини, пов'язане з її

активністю у стані відсутності сну складними закономірностями» [6, с. 124].

Виклад теми передбачено розпочати з ознайомлення студентів з важливістю проблеми вивчення і пояснення сновидінь у попередні історичні епохи розвитку людства. Необхідно відзначити, що даною проблемою люди цікавилися з найдавніших часів, передусім віщунів і служителів різноманітних культів. Відколи люди почали задумуватися над існуванням душі – самостійної істоти, яка робить людину одухотвореною, дає їй змогу відчувати, мислити і рухатися – вони надіялися її здатності покидати тіло і жити самостійним життям у її снах. Багато таких свідчень відомі ще з дописемного періоду історії, вони дійшли до нас у вигляді міфів.

У ході розвитку цивілізації люди починають накопичувати необхідні знання, проте вони завжди надають важливе значення сновидінням. З появою писемності сновидіння та їхнє пояснення починають фіксувати у найдавніших текстах, що дійшли до нас, багато таких розповідей відомі з Біблії. Тобто у давні епохи люди записували передусім найважливіші події, як впливали на їхнє життя: фіксували для нащадків величні справи видатних правителів, полководців і тих, хто вмів пояснювати сновидіння. З давніх-давен люди приписували сновидінням магічні властивості, зокрема, вони вважали, що в снах можна побачити майбутнє.

Не зникає інтерес до сновидінь і в епоху Середньовіччя, однак у цей час їхнє вивчення і тлумачення детермінується вимогами християнства. У книгах того періоду можна знайти відомості про те, що ревнісно віруючим у їхніх снах з'являлися святі, і повідомляли їм божественні одкровення. Згодом таких людей також визнавали святими і канонізували; до них зверталися у молитвах із різними проханнями і т. п. Проте наукове дослідження сновидінь починається лише наприкінці ХІХ ст.

Далі необхідно надати інформацію про основні закономірності психічного життя під час сну. Сновидіння – це своєрідним чином організована система образів, що виникають під час сну, за відключення джерел взаємодії організму зі зовнішнім середовищем [21, с. 240]. «Відомо, що сні породжуються розлитим гальмуванням кори великих півкуль і підкоркових структур, що виникає в міру витрачання нервовими клітинами свого біоелектричного потенціалу і зниження їхньої збудливості на протязі періоду відсутності сну... У результаті сну клітини відновлюють свій біоенергетичний рівень. Сон не пасивний відпочинок, а активний стан організму і психіки. Навіть за глибокого сну в мозку залишаються «ділянки активності», які здійснюють «сторожову функцію», пов'язану з можливістю екстренного пробудження» [6, с. 126]. Таким чином, сон виконує біологічну функцію підтримання життя організму і підготовки його до активності після пробудження; ні одна жива істота, що має психіку, не може жити без сну.

Результати досліджень біоелектричної активності головного мозку показують, що всі люди від моменту народження бачать сновидіння. При цьому виокремлюються дві фази сну: повільна і швидка. Вони взаємодіють між собою, причому перша впливає на другу не тільки у межах

одного циклу сну, але й під час інших циклів. Відповідно, діє циклічний фізіологічний механізм сну. Середньостатистичний сон становить собою п'ять циклів комбінації повільного і швидкого сну, кожен цикл триває приблизно 1,5 год.; причому швидкий сон завершує цикл. Переважно перше сновидіння відображає події, що передували сну, друге і третє – стосуються минулого, але мають емоційний тон, властивий першому сновидінню. Четверте сновидіння ще більше занурене в минуле, п'яте – утримує в собі елементи всіх попередніх. Це – ланки одного ланцюга, що має свої цикли і свою систему детермінації [цит. за 21, с. 241].

А. Гостев стверджує, що циклічність сну може бути покладена в основу типології сновидінь. У швидкому сні сновидіння яскраві, емоційно забарвлені і виражають зазвичай якісь хвилюючі події, пригоди, екзотичні, фантастичні сцени. Сновидіння в повільній стадії спокійні, схожі на «міркування» про події, що мали місце, переосмислення минулого; це своєрідне «думання уві сні». Подібні сновидіння-спогади реалістичні; часто оцінюються сновидцем як нецікаві. У сновидіннях повільної стадії можна знайти і сліди сновидінь із попереднього швидкого сну. Зустрічаються, однак, люди, у яких відмінності в сновидіннях повільної і швидкої стадії мінімальні. Так, людям із «бідною» уявою складні та фантастичні сні сняться під час 2-ї стадії повільного сну [6, с. 131]. Встановлено, що найчастіше саме фаза швидкого сну супроводжується сновидіннями, яким приписують віщий сенс.

Далі необхідно повернутися, з огляду на необхідність подальшого розкриття теми, на початок наукового дослідження сновидінь наприкінці XIX ст. Засновник психоаналізу З. Фройд називає сновидіння «царською дорогою до пізнання несвідомого в душевному житті людини», він розробляє метод пояснення сновидінь шляхом їхнього аналізу, розшифровує «мову сновидінь» і покладає на цей метод великі сподівання. Результати багаторічних досліджень він оприлюднює у книзі «Тлумачення сновидінь» (1900) [26]. Саме після публікації цієї праці науковці дедалі частіше починають звертатися до вивчення підсвідомих проявів психіки людини.

Студентам необхідно навести основні підходи та способи роботи зі сновидіннями, а також приклади пояснення сновидінь із праць З. Фрейда, і їхнього аналізу. Підхід до тлумачення сновидінь, запропонований основоположником психоаналізу, вважається класичним, і до сьогодні не втратив свого значення. Студентів необхідно ознайомити з його методикою роботи зі сновидіннями, та основними підходами до їхнього пояснення [25; 26]. Оскільки практично всі, хто цікавиться психологією, певною мірою обізнані з працями Фрейда, доцільно з'ясувати: у чому, на його думку, полягає таємниця сновидінь?

На думку Фрейда, сновидіння – це продукт головного мозку, прояв психічного життя конкретної людини, робота, що в символічній формі задовільняє її нереалізовані бажання. Сновидіння мають конкретний сенс, який можна з'ясувати за допомогою психологічного аналізу, вчений застосував для цього метод вільних асоціацій. Він вважав, що сновидіння бувають простими, зрозумілими і заплутаними. Перші мають очевидний зміст і не містять важливої інформації, а тому не потребують аналізу та пояснення. Зрозумілі сновидіння мають явний зміст, проте для його виявлення потребують аналізу і пояснення. Заплутані сновидіння видаються абсурдними, і мають прихований зміст. З цього приводу автор теорії відзначає: «Я вирішив проблему абсурдності сновидіння у тому сенсі, що думки, які за ним криються, ніколи не мають абсурдного характеру – принаймні, у розумово нормальних людей – і що діяльність сновидіння створює також повністю або частково абсурдні сновидіння лише тоді, коли зображенню в ньому підлягає критика, іронія і насмішка, яка є в думках... Я стверджую: все, що має у сновидінні форму начебто прояву функції мислення, не повинно вважатися мислительним процесом діяльності сновидіння, а стоїть матеріалу думок, які криються за сновидінням, і у вигляді готового цілого переносяться звідти у його явний зміст» [26, с. 239].

Як вважає З. Фройд, усі сновидіння мають залишки вражень попереднього дня, проте їхні мотиви лежать у площині минулого людини. Часто це враження дитинства, що через образи повертають сновидця до нереалізованих бажань. Прихований зміст з'являється тоді, коли відбувається витіснення потягу. Його задоволення через дію неможливе, тому він пробиває собі дорогу до сприймання, спираючись на залишки вражень дня і знаходить галюцинаторне задоволення. У такий спосіб – від потягу, через образ, до бажання – сновидіння досягає своєї мети. З'ясувати це можна лише шляхом послідовних кроків [21, с. 245]. Він також встановив, що робота сновидіння здійснюється за допомогою таких процесів, як конденсація, зміщення, деформація, вторинна переробка і символізація. Завдяки цим процесам явний зміст сновидіння стає прихованим. Далі потрібно влаштувати дискусію щодо правомірності цих висновків, з залученням як класичних прикладів, так і власних.

На наступному етапі роботи зі студентами необхідно розглянути основні положення аналізу сновидінь за К. Г. Юнгом [28-30], які він здійснив з інших позицій. «Відкриття, що несвідоме – це не просто склад минулого, але що воно наповнене зародків майбутніх психологічних ситуацій і ідей, привело мене до нових підходів у психології... Здатність людської психіки продукувати новий матеріал особливо значуща, коли маєш справу із символами сновидінь; у своїй професійній практиці я постійно виявляв, що образи і ідеї, які містяться в снах, не можуть бути пояснені лише в термінах пам'яті. Вони виражають нові думки, які ще ніколи не досягали порогу свідомості [цит. за 21, с. 249].

Юнг вважає, що сновидіння мають образну мову, але вона затьмарена розумом і втрачає властиве первісній свідомості поєднання в образі зовнішнього і внутрішнього світу. Тим часом образи сновидінь бувають аналогічними змісту первісних уявлень, міфів, ритуалів. Вони являють собою своєрідний міст між способами, якими людина висловлює свої думки, і найпростішою формою вираження емоції. Свідомість поєднується з інстинктами, а сновидіння наповнюються психічною енергією. Сновидець отримує «послан-

ня із несвідомого», яке, незалежно від того, як він до цього ставиться, впливає на його психічне життя [21, с. 250]. На думку вченого, функція сновидінь полягає у відновленні балансу психічного життя. Сновидіння компенсує спотворення свідомості людини та попереджає про небезпеки того способу життя, яке вона веде. Тобто символи сновидіння – це вияви тенденції символічного характеру думок і почуттів, вчинків і ситуацій. Ці положення також роз'яснюються, розглядаються на прикладах і обговорюються зі студентами.

Хоча попередній наданий матеріал вже дає достатню інформацію для роздумів та потребує тривалого опрацювання, необхідно також розповісти і про інші підходи. З огляду на це не менший інтерес становить тлумачення сновидінь у практиці гештальттерапії [13]; тому необхідно надати інформацію про особливості цього підходу. В якості одного з сучасних підходів до роботи зі сновидіннями можна розглянути методуку В. В. Летуновського (модифікований варіант методуки М. Босса), яка базується на засадах екзистенційної терапії [20]. Дані положення також необхідно розглянути, обговорити і пояснити на прикладах; після цього можна зупинитися на порівнянні особливостей різних методів і одержуваних із їхньою допомогою результатів.

Щодо інших, відомих сучасних підходів до дослідження сновидінь, необхідно сказати наступне. Вивчення сучасних методів є не лише надто непростю справою, яка часто не під силу не лише професійним психологам, але й фахівцям з аналізу сновидінь. Тому їхнє вивчення, практичне освоєння і застосування вимагає тривалої, наполегливої подальшої роботи; це завдання слід віднести до перспективних, у разі його успішного вирішення варто повернутися до викладу даної теми і продовження роботи у цьому напрямку зі студентами. Наразі варто надати їм лише коротку, оглядову інформацію про них, як про відомі альтернативні методи, які, можливо, виражають нові тенденції, проте ще не здобули визнання в середовищі науковців, які займаються дослідженням сновидінь.

Після завершення аналітичної частини дослідження починається його практична частина. Спочатку студентам надається інформація про послідовність роботи зі сновидіннями, яка слідує як з одержаних знань на дану тему, так і набутого власного досвіду. Методика дослідження зводиться до послідовного опанування різних етапів роботи зі сновидіннями, від простіших до складніших форм.

1. Фіксація сновидінь. Перш за все майбутні фахові психологи повинні навчитися записувати власні сни. Дане завдання лише на першій погляд видається простим, до здійснення спроб виконати його. Невдозві з'ясовується, що більшість із них не в змозі записати побачений сон, тому необхідно з'ясувати причини цих труднощів, і надати інформацію про раціональні прийоми фіксації сновидінь. Записані сни необхідно класифікувати за типологією, запропонованою А. Гостевим, (за критерієм рівня та підрівнів їхньої детермінації) щоб встановити, чи становлять вони інтерес для аналізу і пояснення [6]. Дане питання необхідно розглянути на прикладах сновидінь різних типів.

2. Аналіз сновидінь. Сновидіння, що становлять інтерес для пояснення, тобто такі, що містять корисну інформацію, необхідно проаналізувати. При цьому можна здійснювати аналіз із позицій різних підходів, як класичних, так і сучасних, різних авторів. Спочатку потрібно навести приклади такого аналізу, як з літератури по даному питанню, так і з власного досвіду. Результати аналізу з застосуванням різних підходів необхідно порівняти і пояснити; після цього можна залучити до цього процесу студентів.

3. Тлумачення сновидінь. Одержану в ході аналізу сновидіння інформацію потрібно пояснити, здійснивши її інтерпретацію – тобто добути ту корисну інформацію, що міститься у підсвідомості та стає доступною спостереженню під час сновидінь. Це ще складніший процес, який також вимагає необхідних пояснень, наведення і розбір ряду прикладів, а також застосування різних підходів. Необхідно також відзначити, що в результаті пояснення сновидінь можна отримати інформацію про різні тривожні тенденції в активності психіки, що пов'язані з реальним життям людини, а також інформацію про можливі захворювання.

4. Робота зі сновидіннями. Після цього необхідно розповісти про наступний етап – роботу зі сновидіннями, опанувати яку вдається лише фахівцям високого рівня. В даному випадку доцільно розповісти при випадок з лікарської практики львівського психолога, психотерапевта С. Балея [7], якому довелося, у буквальному сенсі, вступити у двобій зі сном, який доймав його пацієнтку. Кожного разу, поступаючись йому у формах прояву, він не змінював своєї сутності, проте все ж таки Балею вдалося вийти переможцем з цього протиборства. Звісно, що перспективи такої роботи зі сновидіннями студенти зможуть опанувати лише у віддаленій перспективі, проте сама така можливість може стати для них надійним орієнтиром для подальшої роботи у даному напрямку.

Щодо результатів застосування даного підходу, необхідно відзначити наступне: навіть після завершення дослідження студенти не в змозі набути необхідні навички для аналізу сновидінь та їхнього пояснення. Тому головним результатом проведеної з ними роботи є актуалізація даного напрямку досліджень: у майбутніх психологів необхідно сформулювати відповідний інтерес, позитивну мотивацію до даної сфери діяльності, показати можливість застосування відомих методів роботи зі сновидіннями і способи практичного використання одержаних відомостей. Набуття необхідних навичок у дослідженні сновидінь може стати результатом подальшої, тривалої і наполегливої роботи у даному напрямку; необхідний досвід прийде з роками, вже після того, як студенти стануть професійними психологами і отримають необхідний досвід практичної роботи за даним фахом. Проте навіть такий, відсрочений у часі результат виправдовує зусилля, затрачені на розробку та впровадження запропонованого підходу. Відповідно, роботу зі студентами у даному напрямку, протягом всього їхнього навчання, необхідно продовжувати.

Проведене дослідження дає підстави зробити наступні **висновки**:

1. Огляд наукових публікацій за обраною темою дозволяє констатувати, що наявні праці містять лише певну сукупність нерідко протирічливих даних, які важко об'єднати у цілісну концепцію, придатну для викладання і розуміння студентами; що створює певні труднощі як у її викладанні, так і освоєнні майбутніми психологами.

2. Застосування дослідницького підходу до висвітлення даної теми у ході її викладання студентам-психологам дозволяє систематизувати наявні знання, викласти їх у певній логічній послідовності, зробити доступнішими і зрозумілішими, а відповідно, сформулювати позитивну

мотивацію до її вивчення та подолати низку труднощів, пов'язаних з її опануванням.

3. Впровадження запропонованого підходу дозволяє підняти інтерес до вивчення даної теми у студентів, зацікавити їх до самостійного вивчення інших її аспектів, методів і перспектив дослідження сновидінь, що має позитивний вплив на залучення їх до науково-дослідницької діяльності, а також на процес формування їхньої професійної компетентності.

У майбутньому передбачено здійснити апробацію запропонованого підходу, його допрацювання і впровадження у процес підготовки майбутніх фахових психологів у ВНЗ.

Список літератури:

1. Вiнтюк Ю. В. Професiйна компетентнiсть майбутнiх психологiв: сутнiсть i можливостi формування / Ю. В. Вiнтюк // Педагогiка i психологiя професiйної освiти. – 2016. – № 4. – С. 36-47.
2. Вiнтюк Ю. В. Стан пiдготовки майбутнiх психологiв у ВНЗ України з позицiй сучасних вимог / Ю. В. Вiнтюк // Молодий вчений. – 2016. – № 12.1(40). – Ч. III. – С. 395-399.
3. Вiнтюк Ю. В. Вплив глобалiзацiйних та iнтеграцiйних процесiв у суспiльствi на змiст пiдготовки майбутнiх психологiв / Ю. В. Вiнтюк // Молодий вчений. – 2017. – № 1(41). – Ч. III. – С. 372-376.
4. Вiнтюк Ю. В. Компетентнiсний пiдхiд у пiдготовцi майбутнiх фахових психологiв у ВНЗ / Ю. В. Вiнтюк // Молодий вчений. – 2017. – № 3(43). – Ч. II. – С. 245-249.
5. Вiнтюк Ю. В. Концепцiя формування професiйної компетентностi майбутнiх психологiв у ВНЗ / Ю. В. Вiнтюк // Молодий вчений. – 2017. – № 4(44). – Ч. III. – С. 351-355.
6. Гостев А. А. Психология вторичного образа / А. А. Гостев. – М.: «Изд-во Институт психологии РАН», 2007. – 512 с.
7. Балей С. Замiтка про вплив гiпнози на сни // Академик Степан Балей. Зiбрання праць у п'яти томах / За ред. М. М. Вернiкова. – Т. I. – Львiв – Одеса: IФЛiС ЛФС «Cogito», 2002. – С. 392-394.
8. Блаво Р. Как диагностировать болезни по снам / Р. Блаво. – СПб.: Издательство «Веды», 2010. – 192 с.
9. Борбели А. Тайна сна: Пер. с нем. / А. Борбели. – М.: Знание, 1989. – 191 с.
10. Боснак Р. В мире сновидений: Пер. с англ. / Р. Боснак. – М.: МП «Дерево жизни», 1991. – 96 с.
11. Гонглофф Р. П. Матрица сновидений. Новый подход в исследовании снов / Р. П. Гонглофф. – СПб.: ИГ «Весь», 2009. – 176 с.
12. Гордон Д. На грани реальности: осознанные сны как средство самоисцеления / Д. Гордон. – СПб.: ИГ «Весь», 2014. – 480 с.
13. Дауниг Д. Из практики гештальт-терапии: работа со сновидениями: Пер. с англ. / Д. Дауниг, Р. Марморштейн. – 2-е изд. – М.: Психотерапия, 2011. – 192 с.
14. Диксон О. Времена сновидений. Книга 1. Реальность и сознание за границами яви / О. Диксон. – М.: ООО Книжное издательство «София», 2017. – 288 с.
15. Диксон О. Времена сновидений. Книга 2. Посвященные существами сновидений / О. Диксон. – М.: ООО Книжное издательство «София», 2017. – 320 с.
16. Книппер С. Сновидение: иная реальность: Пер. с англ. / С. Книппер, Ф. Богзарон, А. П. де Карвальо. – М.: Постум, 2012. – 272 с.
17. Ксендзюк А. П. По ту сторону сновидения. Технология трансформации / А. П. Ксендзюк. – М.: Постум, 2010. – 384 с.
18. Ксендзюк А. П. Осознанное сновидение и внетелесный опыт. Двадцать лет эксперимента: может ли сознание существовать за пределами биологического тела? / А. П. Ксендзюк. – М.: Постум, 2014. – 288 с.
19. Малкольм Н. Состояние сна: Пер. с англ. В. П. Руднева / Н. Малкольм; Рундев В. П. Новая модель сновидения / В. П. Руднев. – М.: Академический проект, 2014. – 212 с.
20. Летуновский В. В. Анализ базовых настроений сновидения и последующая работа с ними / В. В. Летуновский. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://hpsy.ru/public/x033.htm>.
21. М'ясоiд П. А. Сновидiння // Курс загальноi психологiї: пiдручник: у 2 т. / П. А. М'ясоiд. – К.: Алерта, 2013. – Т. 2. – С. 240-253.
22. Путник В. Контролируемые сновидения: управляемая реальность / В. Путник. – М.: ИПЛ, 2015. – 204 с.
23. Радуга М. Преподавание внетелесных путешествий и осознанных сновидений. Методики набора групп и их эффективного обеспечения / М. Радуга. – СПб.: «Весь», 2013. – 336 с.
24. Рейнуотер Д. О снах // Это в ваших силах. Как стать собственным психотерапевтом: Пер. с англ. / Д. Рейнуотер. – М.: Прогресс, 1992. – С. 122-144.
25. Фрейд З. О сновидении // Психология бессознательного: Сб. произведений / З. Фрейд. – М.: Просвещение, 1989. – С. 310-343.
26. Фрейд З. Толкование сновидений / З. Фрейд. – К.: «Здоровья», 1991. – 384 с.
27. Шепперд Л. Загляни в свои сны: Практическое руководство к самопознаю: Пер. с англ. / Л. Шепперд. – М.: Аквариум, 1995. – 144 с.
28. Юнг К. Г. Аналитическая психология / К. Г. Юнг. – СПб.: МЦНК и Т «Кентавр»; Институт Личности ИЧП «Палантир», 1994. – 136 с.
29. Юнг К. Г. Анализ сновидений. Семинары 1928-1929 годов / К. Г. Юнг. – Часть I. – М.: Клуб Кастелано, 2014. – 304 с.
30. Юнг К. Г. Анализ сновидений. Семинары 1930 года / К. Г. Юнг. – Часть II. – М.: Клуб Кастелано, 2014. – 396 с.

Винтюк Ю.В.

Национальный университет «Львовская политехника»

ИССЛЕДОВАНИЕ ПОДСОЗНАНИЯ В УЧЕБНОЙ РАБОТЕ СО СТУДЕНТАМИ-ПСИХОЛОГАМИ

Аннотация

В статье рассмотрены особенности и ход применения исследовательского подхода к изучению подсознания (на примере анализа сновидений) в учебной работе со студентами-психологами. Проведен обзор научных публикаций по выбранной теме; выяснена тематика и подходы к исследованию сновидений. Освещены особенности исследования сновидений с позиций различных подходов. Рассмотрена специфика привлечения студентов к исследованию сновидений. Сделаны выводы из проведенной работы и намечены перспективы дальнейших исследований в данном направлении.

Ключевые слова: исследование сновидений, учебная работа со студентами, виды сновидений, исследовательский подход в учебном процессе, формирование профессиональной компетентности будущих психологов.

Vintyuk Yu.V.

National University «Lviv Polytechnic»

INVESTIGATION OF SUBCONSCIOUSNESS IN EDUCATIONAL WORK WITH PSYCHOLOGY STUDENTS

Summary

The article considers the features and the course of application of the research approach to the study of subconsciousness (on the example of the analysis of dreams) in educational work with psychology students. Scientific publications on the selected topic have been reviewed; the subjects and approaches to the study of dreams have been clarified. The features of the study of dreams from the standpoint of different approaches are highlighted. The specificity of attracting students to the study of dreams is considered. Conclusions are drawn from the work carried out and prospects for further research in this direction are outlined.

Keywords: studying dreams, educational work with students, types of dreams, research approach in the educational process, formation of professional competence of future psychologists.